

Türklük Araştırmaları Dergisi - 11 (Mart 2002)

Değerlendirme - Akademik Toplantı

**THE BALKAN PROVINCE OF THE OTTOMAN
EMPIRE: ECONOMY, SOCIETY, CULTURE:
XVIIIth – XXth CENTURIES
(Sofya, 5-6 Ekim 2001)**

MEHMET İNBAŞI
(Atatürk Üniversitesi)

Sofya St. Kliment Ohridski Üniversitesi Tarih Fakültesi tarafından düzenlenen ve “The Balkan Province of the Ottoman Empire: Economy, Society, Culture: XVIIIth – XXth Centuries” (Osmanlı İmparatorluğu Balkan Eyaletlerinin Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Durumu/XVIII-XX. yy.) adını taşıyan toplantı, Bulgaristan’ın başkenti Sofya’da 5-6 Ekim 2001 tarihleri arasında yapıldı. Hem yolculuk, hem de sempozyumda sunulan tebliğlerin içeriği, Türk katılımcıları Balkanlar’da bırakılan geçmişe götürdü.

Öncelikle yolculuktan bahsetmek istiyorum. 4 Ekim 2001 Perşembe günü saat 13.00’te İstanbul’dan hareket edip Kapıkule’den 17.00’de Bulgaristan topraklarına girdik. Karşımıza ilk çıkan trafik tabelasında, kiril alfabesiyle “Harmanlı” yazılıydı. Düz ve büyük bir ovada farklı sebze, meyve bahçeleri ve tarlalarına sahip bu belde, küçük bir kasaba olmasına rağmen yeşillik ve ormanlık alan açısından oldukça zengin. Saat 18.00’de Haskovo /Hasköy’e geldik. Binaları eski ve bakımsız bu küçük şehirde, olarak günümüze kadar gelebilmiş Osmanlı eseri bir binaya rastlayamadık. Yol üzerinde Çırpan tabelasını gördük. Osmanlılar zamanındaki Çırpan kazası, Yörükler’in yoğun olarak yaşadıkları eski bir Osmanlı kasabası.

Popoviç kasabasından sonra 19.30’da Bulgarların “Plovdiv” adını verdikleri Bulgaristan’ın ikinci büyük kenti olan Filibe’ye geldik. Burası

Osmanlılar'ın Balkanlar'daki en önemli şehirlerinden birisi idi. Trakya ovasında Meriç nehrinin iki yakasında kurulmuş olan Filibe, Rumeli'de Edirne'den hemen sonra fethedilen ikinci şehirdi ve Osmanlılar zamanında nüfus bakımından çoğunluğu Türkler'den oluşmaktaydı. Filibe'yi fetheden Lala Şahin Paşa'nın Meriç nehri üzerinde yaptırmış olduğu köprüden geçtik. Osmanlılar zamanında Evliya Çelebi'nin şehir hakkında verdiği bilgilere göre elliüç cami, bir kaç medrese, yetmiş mektep, sekiz hamam, onbir tekke ve yedi dârü'l-kurrâ gibi çok sayıda dinî ve sosyal kurumlar bulunmaktaydı¹. Ancak, bugün şehirde Osmanlı eserinin yok denecek kadar az olduğunu öğrendik. Filibe, çok büyük ve düz bir ovanın ortasında yer almaktaydı. Bu verimli ve sulak oavadan dolayı Filibe, Osmanlılar zamanında devletin buğday ve bilhassa pirinç deposu olarak bilinmekteydi.

Pazarcık ve İhtiman kasabası yakınından, Belgrat, Vidin ve Köstendil yol ayırımından geçerek saat 21.00'de Sofya'ya vardık. Küçük bir kasaba duruşunu andıran terminalde bizi Dr. Aleksander Antonov karşıladı. Sofya'nın, eteklerinde kurulduğu Vitosha Dağı'nda bulunan Bistritsa bölgesindeki *Sofia International Management Centre (SIMC)* Oteli'ne yerleştik.

5 Ekim 2001 Cuma günü sabah Tarih Fakültesi'nin bulunduğu binaya gittik. Eski ve muhteşem bir bina. Binanın içinde çok sayıda kitapçı var.

Konferans açılış konuşmasını Tarih Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Petar Delev yaptı. Türk tarihinin duayenlerinden Halil İncalcık hocaya iltifatlarla dolu konuşmasını; "*Prof. Dr. Halil İncalcık'a onursal doktora pâyesinin verilmesi bir yıl önce Bulgar tarihçileri tarafından kararlaştırıldı. Çünkü İncalcık, dünyaya malolmuş bir kimsedir. Bizim tarihimiz ancak Türk tarihi ile birlikte yazılabilir...*" sözleriyle tamamladı. Konferansın gerçekleşmesinde büyük emeği olan ve bize her türlü kolaylığı sağlayan Tarih Fakültesi Dekan Yardımcısı ve Prof. Dr. Petko Petkov ise konuşmasında; "*...Çok farklı bir dönemde yaşıyoruz. Meydana gelen olaylar dünyayı yakından ilgilendirmektedir. Bu konferansla büyük bir adım atmak istiyoruz. Bununla Balkan ülkeleri arasında yeniden işbirliği sağlamayı amaçlıyoruz. Bulgar ve Türk Tarihçileri bugün bir araya gelmiştir. Sizler ve bizler Osmanlı Devleti'nin teb'asıydık. Aynı babanın iki evladı gibiyiz. Dolayısıyla bu konfe-*

¹ Machiel Kiel, "Filibe", *DİA*, XIII, 79-82.

ransta yapılacak işbirliği şüphesiz önemli sonuçları ortaya koyacaktır...” şeklinde konferansın amacını ortaya koydu.

Rektör yardımcısı Prof. Dr. Popov da; “...İnalcık bize kaynakları metot bakımından kullanmayı öğretti. Balkan tarihi ile uğraşan kişiler, hiçbir zaman birbirinden ayrı olmamıştır. Genç nesil tarihçilerin ortak çalışma yapması gerektiğine inanıyorum...” şeklinde bir konuşma yaptıktan sonra, Tarih Fakültesi'nin üst katında bulunan tören salonuna geçildi. Burada yapılan bir törenle Prof. Dr. Halil İnalcık'a Sofya Üniversitesi tarafından “onursal doktora” pâyesi verildi. İnalcık, burada Osmanlı İmparatorluğu'nda Bulgar meselesine sosyo-ekonomik açıdan yeni bir bakış açısı getiren “Socio-Economic Aspect of the Bulgarian Question in the Ottoman Empire” isimli tebliğini sundu. Bulgaristan'da bulunan âyanların faaliyetlerinden ve Mutaftciyeva, Aleksander Todorov gibi Bulgar tarihçilerinin eserlerinden bahsetti.

Saat 13.00'te başlayan oturumlar iki ayrı salonda devam ettiği için tebliğlerin hepsinin takibi mümkün olmadı. Sempozyumun tek olumsuz yanı bu husustu. Sempozyumda 36 katılımcı tebliğ sunacaktı. Ancak bazı bürokratik engeller sebebiyle Türkiye'den gelmesi öngörülen 20 katılımcıdan 3 kişi gelmemişti. Buna karşılık Almanya üniversitelerinde bulunan 3 Türk bilim adamı sempozyuma katılmıştı. Bulgar tarihçilerinden 15, Türk tarihçilerinden de 17 kişi tebliğlerini sundular. Bu tebliğlerin hepsi, büyük emek sonucu hazırlanmış ve tamamen birinci el kaynaklara dayanan akademik çalışmalar görünümündeydi. Bunlardan dinleme imkanı bulduklarım hakkındaki bazı notlar şunlardır:

“Toplum ve Ekonomi”ye ayrılmış birinci seksiyonda, Dr. Aleksander Antonov'un sunduğu “XVII-XVIII. yüzyıllarda Kırım Yolu-Sağ Kol” başlıklı tebliği beklenildiği gibi gerçekten güzel hazırlanmıştı. Bilindiği üzere sağ kol, Osmanlılar'ın Boğdan ve XVII. yüzyılda da Lehistan üzerine yapılan seferlerde kullandıkları kuzey yoludur. Tuna üzerinden Prut nehri kıyısını takip eden bu yolda en önemli noktalar Babadağı, İsakçı ve kuzeyde Özi, Akkırman ve Kırım'a kadar uzanmaktaydı. XVIII. yüzyılda Prut Seferi ve sonraki dönemlerde Osmanlı-Rus harpleri sırasında sıkça kullanılan bu yolun fizikî yapısı hakkında önemli bilgiler verildi.

Prof. Dr. Mahir Aydın, “Temettuat Defterlerine Göre Tatarpazarcık'ın Ekonomik Durumu” adlı tebliğinde, Tatarpazarcık kasabasının sosyo-eko-

nomik yapısını Osmanlı arşiv kayıtları ışığında ortaya koydu. Tatarpazarcık, Osmanlılar zamanında Yörükler'in en fazla yerleştikleri yerlerden birisi olup burada, Naldöken, Ofcabolu, Selanik Yörükleri yerleşmişlerdi².

Doç.Dr. Halime Doğru, "1844 Tarihli Temettuat Defterine Göre Hacıoğlu Pazarcığı'nda Meslek Dağılımı" konulu tebliğinde meslekler hakkında bilgi verdi ve söz konusu tarihlerde şehirdeki kiralardan 45-300 kuruş arasında değiştiğini belirtti. Bilindiği gibi, Hacıoğlu Pazarı, Rumeli'de sağ kol üzerinde yer alan önemli bir menzil olup ticarî yönden gelişmesine rağmen Osmanlı-Rus harpleri sırasında gerileme göstermiştir. Tebliğde, bu bölgede yürütülen tarım ve hayvancılık faaliyetleri hakkında da önemli bilgiler verilmiştir.

Prof. Dr. Slavka Draganova, "Tuna Vilayetindeki Ekonomik Gelişmeler" adlı tebliği ile bu bölgedeki arazi yapısı ve gayrimenkullerin değeri hakkında bilgiler verdi. Prof. Aydın ile Dr. Antonov'un bu konuda ilâve bilgiler vermesi ile sanırım bu tebliğ amacına ulaştı.

Son olarak Prof. Dr. Ognjana Majdrakova, İslimye Sancağı'ndaki yerel üretim kalemleri hakkında bilgi verdi.

"Maarif ve Kültür" seksiyonunda da birbirinden güzel tebliğler sunuldu. Dr. Orlin Subev, "XVIII. Yüzyılda Sofya'da Özel Osmanlı Kitap Koleksiyonları" isimli tebliğinde kadı sicilindeki kayıtlardan hareketle Müslümanlar'ın okudukları kitapları sunmuştur ki, gerçekten ilginç ve kapsamlı bir tebliğ idi. Bu döneme ait kadı sicillerinde 918 tereke kaydı tespit edilmiş olup bunların 118 tanesinde kitapların isimleri verilmiştir. Kitapların % 18'i muhtelif konuları ihtiva etmekte olup ayrıca % 12'si de kadınlara aitti. Müslüman nüfustan kitap sahibi olanlar genelde varlıklı insanlardı. Kitapların içerisinde Kur'an-ı Kerim ve Muhammediyeler başta gelmektedir. Dinî nitelik taşıyan kişilerin yanında tüccar ve sanat erbabından kimselerin de çok sayıda kitapları olduğu tespit edilmiştir. Dinî kitapların yanında felsefe, astronomi ve tarih kitaplarının da çoğunlukta olduğu Dr. Subev tarafından belirtilmiştir. Tebliğler yayınlandığında, bu kitapların listesine orada yer verilecektir.

² Mehmet İnbaşı, Rumeli Yörükleri (1544-1672), Erzurum 2000, 93. Bu kasabanın nüfus yapısı hakkında bkz. Machiel Kiel, "Tatar Pazarcık, A Turkish Town in the Heart of Bulgaria, Some Brief Remarks on its Demographic Development 1485-1874", *X. Türk Tarih Kongresi Ankara, 22-26 Eylül 1986*, V, Ankara 1994, 2570 vd.

Doç.Dr. Ahmet Şimşirgil, “XVIII. Yüzyılda Niğbolu Sancağı’nda Alakilise, Cibre, İvrace ve Eski Cuma Kazâları” adlı tebliğinde avâriz defterlerinden hareketle bölgenin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymuştur.

Doç.Dr. Stoyanka Kanderova, “XVIII-XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Samakov Türk Halkının Kitap Çalışmaları” isimli tebliğinde Evliya Çelebi’den başlamak suretiyle XIX. yüzyıl ortalarına kadar bir inceleme yapmıştır. Samakov’da bulunan vakıf kütüphanesinden ve burada tespit edilen 570 adet yazma eserden bahsedilmiştir. Bu eserlerin bazılarının müellifleri hakkında da bilgiler verilmiştir. Sufilik, Halvetiye ve Celvetiye tarikatlarına ait pek çok kitap da bulunmaktadır.

Arş.Gör. Neriman Ersoy, “Bulgaristan’da Türk Vakıf Emlâkı (1878-1908)” isimli tebliğinde, Osmanlılar’a ait olup bölgede bulunan dinî ve sosyal kurumların yapısı, adları ve vakıfları hakkında önemli bilgiler verdi. Bunlardan tahrip olanlar ile bugün hizmet verenlerin oranlarını ortaya koydu. Gerçekten de Osmanlı dönemine ait bir çok vakıf eseri bir şekilde yok olmuştur. Kalanlar ise maalesef bir elin parmakları kadardır. Sunulan bu tebliğle bir kez daha bu gerçek ortaya konuldu.

6 Ekim Cumartesi günü, “Siyaset, Vakalar, Kişiler” ve “Millet ve Din” adlı iki ayrı seksiyon düzenlenmiştir.

Prof. Evgeni Radusev’in başkanlığını, Dr. Selçuk Somel’in de yardımcılığını yaptığı “Millet ve Din” konulu seksiyonda; Dr. Marija Galanova, “Etnik Açıdan Türkler Hakkında Geleneksel Bulgar Fikirleri” isimli tebliğinde, konuya sosyolojik ve folklor açısından yaklaşarak Bulgaristan’da Türk izlerinin ne kadar etkili olduğunu örneklerle açıkladı.

Dr. Aleksey Kaljonski’nin, “XVIII-XX. yüzyıllarda Rodoplar’da Yörükler ve Hıristiyanlar” konulu tebliği gerçekten mükemmel hazırlanmıştı. Dr. Kaljonski ile daha önce görüşmüş ve Yörükler konusunda güzel bir sohbet yapmıştık. Kendisi benim Yörüklerle ilgili çalışmamı gördüğünü, özellikle XVII. yüzyıla ait bilgilerden çok faydalandığını söyledi. Rahmetli Gökbilgin’in başlatmış olduğu bu çalışmalar, günümüzde farklı bir boyut alarak gelişmiştir. Dr. Kaljonski, Rumeli Yörükleri’nin XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar olan durumları hakkında ortak bir çalışma yapmayı teklif etti. Böylece, bu tür bir çalışma için bir ön görüşme yapılmış oldu. Kaljonski, Yörükler’in XIX ve XX. yüzyılda bile etnik yapılarını ve kimliklerini koruduk-

larını belirtti. Yörükler'in kendilerine yerleşim alanı olarak Rodoplar'ın yüksek kesimlerini seçtiklerini ve 1725'e kadar askerî kimliklerini muhafaza ettiklerini ve genelde kuzey kesimlerde yoğun olduklarını söyledi. Bulgaristan'daki kadı sicillerinde Yörüklerle ilgili çok fazla kayıt olduğu, aynı durumun Makedonya için de geçerli olduğu belirtildi. Kaljonski, Yörük grupları ile hristiyanlar arasında zaman zaman çatışmaların olduğunu, Rodoplar'da İslâmiyet'in zorla kabul ettirildiği şeklinde bir söylenti olmasına rağmen, yaklaşık on yıldır süren araştırmasında kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlamadığını söyledi. Yörük gruplarının yerleşik hayata geçmesinde bölgedeki hristiyan halkın etkin bir rol oynadıkları, bunun yanında ağır kış şartlarının da bunda etkili olduğu belirtildi. Yörükler'in sosyal yapıları hakkında Bulgar kaynaklarında çok fazla bilgi olduğu, bunların daha ziyâde hayvancılıkla uğraştığı söylendi. Kaljonski'nin tebliğini tamamlamasından sonra Bochum Ruhr Üniversitesi'nden sempozyuma katılan ve Balkanlar konusunda çeşitli kitap ve makaleleri bulunan Prof. Dr. Fikret Adanır, Yörükler'in çoğu defa Eflaklarla karşılaştırıldığını, oysa Yörükler'in Eflaklar gibi bir kategoriye sokulmasının mümkün olup-olmadığı ve Yörükler arasında çingeneler ve Türkçe dışında başka bir dilin konuşulup-konuşulmadığı sorularını gündeme getirdi. Kaljonski, bu grupları etnografik olarak belirlemenin mümkün olmadığını, bunların günümüzde Rodoplular olarak tanındığını söyledi. Prof. Dr. Halil İnalçık ise, Yörükler'in Rumeli'deki durumları hakkında önemli bilgiler verdikten sonra bunların ilk olarak yollarda emniyeti sağlamak için Saruhan bölgesinden getirildiğini, XIV. asrın ikinci yarısı ve XV. asırda büyük bir göç dalgasının meydana geldiğini söyledi. Osmanlılar'ın timarlı ordusu yanında zaman zaman Yörük grupları gibi halk askerlerinden de faydalandıkları, bunların ocak sistemine göre teşkilat yapıları oluşturulduğu, Tuna ve Dobruca bölgesindeki Yörükler'in durumlarının farklı olduğu belirtildi.

Verilen arada Bulgaristan Bilimler Akademisi'nden Prof. Vesseline Traikov'un benimle tanışmak istediğini öğrendim. Prof. Traikov'un annesi Üsküplü imiş ve bundan dolayı da çok büyük ilgi gösterip hem tebliğimin sonunda hem de sempozyum kapanış konuşmasında Türkiye'nin değişik yerlerinden gelen araştırmacıların ilginç ve yeni bilgiler sunduklarını, 80 yıllık ömrünün tarih incelemeleriyle geçmesine rağmen burada birçok yeni şey öğrendiği söyledi.

Sempozyum Osmanlı Balkan eyâletleri ile ilgili olmasına rağmen, Bulgaristan konusu dışında tebliğ sunan birkaç kişiden birisi de bendim.

Başbakanlık Arşivi'ndeki nüfus defterlerinde bulunan Üsküp ile ilgili bilgilerden hareketle, Prof. Adanır, Prof. Beydilli, Prof. Aydın, Doç.Dr. Nedim İpek ve diğer araştırmacıların eserlerinden elde edilen veriler bu tebliğde değerlendirildi.

Aşkın Koyuncu, Dr. Bülent Atalay ve Süheyla Enidünya Fener Rum Patrikhanesi ve Ortodoks kiliselerinin faaliyetleri hakkında gerçekten ilginç tebliğler sundular.

Dr. İbrahim Sezgin de, mahkeme ve gümrük kayıtlarına dayalı olarak Edirne şehrinin Balkan ticaretindeki rolü üzerinde durdu. Edirne'nin önemli bir Osmanlı kenti olmasının yanında ticarî potansiyeli ile de Osmanlı ekonomisine ne denli katkıda bulunduğu birinci el kaynaklar kullanılmak suretiyle ortaya konuldu.

Kapanış seksiyonunda Prof. Dr. Tsvetana Georgieva'nın, "XVIII. Yüzyılda Rumeli Ekonomisi ve Yeniçeriler" konulu tebliği ile yeniçerilerin iktisadî hayattaki rolleri üzerinde durdu. Bu konuda Prof. Adanır'ın yaptığı ilâveler ve değerlendirmeler gerçekten de sempozyuma ayrı bir hava kattı.

Sempozyum, Prof. Petkov ve Prof. Delev'in yaptıkları konuşmalar ile sona erdi ve bu bilimsel etkinliğin İstanbul'da sürdürülmesi temennisi dile getirildi. Oldukça başarılı geçtiği söylenebilecek "The Balkan Province of the Ottoman Empire: Economy, Society, Culture: XVIIIth – XXth Centuries" başlıklı bu sempozyumun, aynı tarihî mirası paylaşan Bulgar ve Türk tarihçileri ilk defa bu tür bir bilimsel toplantıda bir araya getirmesi hasebiyle son derece önemli bir öncülük yaptığı da söylenebilir.

Sofya Kliment Ohridski Üniversitesi
Tarih Fakültesi

Bulgar-Türk Konferansı
XVIII. Yüzyıl - XX. Yüzyılın Başları Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Eyaletleri,
Ekonomi, Toplum, Kültür
Sofya 5-6 Ekim 2001

5 Ekim (Cuma)

9.00-9.45 - Konferans Açılışı - Sofya Üniversitesi , 1. Salon.

10.30-11.30 - Sofya Kliment Ohridski Üniversitesi tarafından Prof. Dr. Halil İnalıc'ka Onursal Doktor Unvanı verilme töreni.

11.30-13.00 Üniversite lokanta'da öyle emegi

13.00-17.15 1. Seksiyon - Toplum ve Ekonomi

baskan Prof. Christo Matanov

baskan Prof. Fikret Adanir

13.00-13.15 Prof. Stevka Purveva, "XVII.-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehirdeki Ziraî Saha".

13.15-13.30 Assoc. Prof. Sema Altunan, "XVIII. Yüzyıl Silistre Sancağı'nda Ulaşım Sistemi: Rumeli Sağ Kolunda Kurulan Menzilhaneler".

13.30-13.45 Dr. Aleksander Antonov, "XVII. Yüzyılın Sonu-XVIII. Yüzyılda Kırım Yolu - Sağ Kol".

13.45-14.00 Prof. Mahir Aydın, "Temettuat Defterlerine Göre Tatarpazarlığı'nın Ekonomik Durumu".

14.00-14.45 Tartışma

14.45-15.15 İstirahat

15.15-15.30 Assoc. Prof. Halime Dogru, "1844 Tarihli Temettuat Defterine Göre Hacıoğlu Pazarcığında Meslek Dağılımı"

15.30-15.45 Prof. Slavka Draganova, "Tuna Vilâyeti'ndeki Ekonomik Gelişmeler".

15.45-16.00 Prof. Ognjana Majdrakova, "Yerel Sanayî İmalatların Yıllık Sergilenmesine Yönelik İstimiye Sancağı Halkının Teşebbüsleri".

16.00-16.15 Ass. Neriman Ersoy, "Bulgaristan'da Türk Vakıf Emlâkı (1878-1908)".

16.15-17.15 Tartışma

13.00-17.15 2. Seksiyon - Maarif ve Kültür

baskan Assoc. Prof. Stoyanka Kenderova

baskan Prof. Akif Erdogru

13.00-13.15 Prof. Akif Erdogru, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre XVI. Yüzyıl Sofya Hakkında Yeni Bilgiler".

13.15-13.30 Dr. Orlin Subev, "XVIII. Yüzyıl Sofya'da Özel Osmanlı Kitap Koleksiyonları".

13.30-13.45 Assoc. Prof. Ahmet Simsirgü, "XVIII. Yüzyıl Niğbolu Sancağı Ala Kılıcı, Cibre, İvrace ve Eski Cuma Kazaları".

13.45-14.00 Assoc. Prof. Stoyanka Kenderova, "XVIII. Yüzyıl - XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Samakov Türk Halkının Kitap Çalışmaları".

14.00-14.45 Tartışma

14.45-15.15 İstirahat

15.15-15.30 Prof. Nikolay Jeev, "1850-1870'li Yıllar İstanbul'da Bulgar Sosyo-Kültürel Teşkilatları".

15.30-15.45 Dr. Dobrina Jeleva-Martins, "Midhat Paşa Zamanında Tuna Vilâyeti'nde İlk Boyunduruk Çalışmaları".

15.45-16.00 Dr. Osman Kafadar, "XX. Yüzyılın Başlarında Üsküp Darilmuallimîni ve Yeni Mektep Dergisi".

16.00-16.15 Dr. Fatma Acun, Dr. Ramazan Acun, "Osmanlı Dönemi Balkanlarla İlgili Veriler Bilgisayar Programı"

16.15-16.45 Tartışma

6 Ekim (Cumartesi)

9.00-12.45 3. *Seksiyon - Siyaset, Vakalar, Kisiler*
 başkan Assoc. Prof. Slavka Draganova
 başkan Prof. Mahir Aydın

9.00-9.15 Prof. Rumjana Radkova, "Osmanlı İmparatorluğunda Reformlar ve Balkanlar'daki Toplular".
 9.15-9.30 Dr. Nadja Manolova-Nikolova "XVIII.-XIX. Yüzyıllardaki Vebalara Dair Bulgar Kaynakları".
 9.30-9.45 Dr. Rosisa Gradeva, "Pasbanoğlu Osman ve Hıristiyanlar".
 9.45-10.00 Assoc. Prof. Ivan Parvev, "Mustafa Alioğlu ve Lüdvig Steinmann: XVIII. Yüzyılda Bir Prusya Subayının
 Kariyeri".
 10.00-10.45 Tartışma

10.45-11.15 İstirahat

11.15-11.30 Assoc. Prof. Ömer Turan, "XIX. Yüzyıl Balkanlar'da Amerikan Protestan Misyonu'nun Faaliyetleri".
 11.30-11.45 Dr. Mehmet Hacısalihoglu, "Jön Türkler ve Makedonya Sorunu".
 11.45-12.00 Dr. Osman Köksal, "Tanzimat Sonrası Bulgaristan'a Yönelik Bazı İslahat Faaliyetleri ve Tuna Vilayeti'nin
 Kuruluşu".
 12.00-12.15 Dr. İhsan Sabri Balkaya, "XX. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Türk-Bulgar İlişkileri".
 12.15-12.45 Tartışma

12.45-14.00 Üniversite lokanta'da öyle emegi

9.00-12.45 4. *Seksiyon - Millet ve Din*
 başkan Prof. Evgeni Radusev
 başkan Dr. Selçuk Somel

9.00-9.15 Dr. Marija Galanova, "Etnik Açından Türkler Hakkında Geleneksel Bulgar Fikirleri".
 9.15-9.30 Dr. Aleksey Kaljonski, "XVIII. Yüzyıl - XX. Yüzyılın Başları Rodoplar'da Yörükler ve Hıristiyanlar".
 9.30-9.45 Dr. Selçuk Aksin Somel, "XIX. Yüzyılın Sonları Balkanlar'da Türk Olmayanlara (Gayrimüslim ve Müslüman)
 Yönelik Osmanlı Eğitim Siyaseti".
 9.45-10.00 Assoc. Prof. Sedat Bingöl, "Tuna Vilayeti Tulça Sancığı, Hırsova Kazası Meclisinin 1867 tarihli (müslüman ve
 gayrimüslim hakimlerin) Kararları ve Tutanakları".
 10.00-10.45 Tartışma

10.45-11.15 İstirahat

11.15-11.30 Dr. Mehmet İnbası, "XIX. Yüzyılda Üsküb'ün Nüfusu".
 11.30-11.45 Askın Koyuncu, "Makedonya ile İlgili Grek-İslav Rekabetinde Kilise Mücadelesinin Rolü".
 11.45-12.00 Ass. Süheyla Enidünya, "XIX. Yüzyılın Sonları - XX. Yüzyılın Başları Arası Fener Patrikhanesi'nin
 Bulgarların Temsül Etirmesinde Rum Dindarlarının Rolü".
 12.00-12.15 Dr. Bülent Atalay, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasal Faaliyetleri (1908-1923)".

12.15-12.45 Tartışma

12.45-14.00 Üniversite lokanta'da öyle emegi

14.15-16.30 5. *Kapanış Seksiyonu*
 başkan Prof. Tsvetana Georgieva
 başkan Dr. Mehmet Kalpaklı

14.15-14.30 Prof. Tsvetana Georgieva, "XVIII. Yüzyılda Rumeli Ekonomisi ve Yeniçeriler".
 14.30-14.45 Prof. Tülay Artan, "Yerel Siyasetin Örnekleri: XVIII. Yüzyılın Sonlarında Aracılık ve İltizam".
 14.45-15.00 Assoc. Prof. İbrahim Sezgin, "Edirne Mahkeme ve Gümrüğü Arşivlerine Göre XVIII. Yüzyıl Balkan
 Ticaretinde Edirne Şehrinin Rolü".
 15.00-15.15 Prof. Ahmet Özgiray, "XX. Yüzyılın Başlarında Türk-Bulgar Siyasal ve Ekonomik İlişkileri".
 15.15-16.00 Tartışma
 16.00-16.30 Kapanış Sözü

18.00 - Konferansa katılanlar için kokteyl